

Program zasedání Vědecké rady Filozofické fakulty Univerzity Karlovy dne 19. října 2023

(Zasedání bude probíhat prezenčně, místnost č. 104, Nám. Jana Palacha 2, Praha 1 od 10:00).

I. Zahájení

- I.1 Prezence členů Vědecké rady FF UK
- I.2 Organizační informace
- I.3 Schválení programu zasedání Vědecké rady FF UK
- I.4 Schválení zápisu ze zasedání Vědecké rady FF UK dne 21. 9. 2023

II. Studijní záležitosti

Ke schválení:

- II.1 Návrh na doplnění člena do zkušební komise pro SZZK pro studijní program Filologie (NMgr. obor: Obecná lingvistika), studijní program Obecná lingvistika (NMgr.):

Mgr. Michal Láznička, Ph.D.

- II.2 Návrh na doplnění členů do zkušební komise pro BZK a SZZK pro studijní program Bohemistika pro cizince (Bc. i NMgr.):

PhDr. Jan Huleja, Ph.D.

- II.3 Návrh na doplnění členů do zkušební komise pro BZK pro studijní program Filologie (Bc. obor: Hispanistika), studijní program Hispanistika (Bc.), studijní program Španělský jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání (Bc.):

PhDr. Štěpánka Rubešová, Ph.D.

Mgr. Adéla Smažíková

Mgr. Roman Zát'ko, Ph.D.

Zdůvodnění ÚRS:

Žádáme vědeckou radu o schválení do komise také Mgr. Smažíkové, neboť je součástí náhradních nástupů za odchod dvou kolegyň (ukončení pracovního poměru + mateřská dovolená). Mgr. Smažíková již složila SDZK a dokončuje dizertační práci, jež by měla být obhájena ještě v tomto akademickém roce.

- II.4 Návrh na doplnění členů do zkušební komise pro SZZK pro studijní program Filologie (NMgr. obor: Hispanistika), studijní program Hispanistika (NMgr.), studijní program Učitelství španělského jazyka a literatury pro střední školy (NMgr.):

PhDr. Jaroslava Marešová, Ph.D.

PhDr. Štěpánka Rubešová, Ph.D.

Mgr. Roman Zatl'ko, Ph.D.

II.5 Návrh na doplnění člena do zkušební komise pro SZK pro studijní program Filologie (NMgr. obor: Francouzská filologie), studijní program Francouzská filologie (NMgr.), studijní program Učitelství francouzského jazyka a literatury pro střední školy (NMgr.):

Mgr. Vojtěch Šarše, Ph.D.

II.6 Návrh na změnu z členství v komisi na roli předsedkyně komise ve zkušební komisi pro BZK pro studijní program Filologie (Bc. obor: Francouzská filologie), studijní program Francouzská filologie (Bc.) studijní program Francouzský jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání (Bc.):

doc. Mgr. Radka Mudrochová, Ph.D.

II.7 Návrh na doplnění členů do zkušební komise pro BZK a SZK pro studijní program Psychologie (Bc., i NMgr. obor: Psychologie), studijní program Psychologie (Bc. i NMgr.):

doc. PhDr. Filip Smolík, Ph.D. – role předsedy

Mgr. et Mgr. Petr Mikoška, Ph.D., Ph.D.

Zdůvodnění KPS:

dr. Mikoška má široký záběr od filozofie, přes klinickou psychologii, psychoterapii, pedagogiku až po metodologii ve výzkumu a bude velkou posilou pro státnicové komise.

II.8 Návrh oborové rady na doplnění člena do zkušebních komisí pro SDZK a obhajoby disertačních prací pro studijní obory Anglofonní literatury a kultury a Anglická a americká literatura:

doc. Erik Sherman Roraback, D.Phil. – role předsedy

Zdůvodnění:

Doc. Roraback byl jmenován členem komise pro SDZK/obhajoby disertačních prací (XANL) dříve, než získal docentský titul. Byl proto tehdy navržen jen jako člen komise. Po získání docentury již bohužel nebyl navržen na předsedu, z důvodu opomenutí. Vzhledem k jeho vzdělání, pedagogické i mezinárodně uznávané vědecké činnosti je žádoucí, aby se práce komisí v obou oborech (4ALK, XANL) mohl od nynějška zúčastnit též jako předseda.

II.9 Návrh oborové rady na doplnění člena do zkušebních komisí pro SDZK a obhajoby disertačních prací pro studijní obory Germánské literatury a Germánské a severské jazyky a literatury:

Mgr. Václav Smyčka, Ph.D. et Ph.D.

Zdůvodnění:

Dr. Smyčka je významný germanista s dvěma doktoráty (Ph.D.).

II.10 Návrh oborové rady na doplnění člena do zkušebních komisí pro SDZK a obhajoby disertačních prací pro studijní obor Obecná lingvistika / General linguistics:

prof. Mgr. Radek Čech, Ph.D. – role předsedy

Zdůvodnění:

Radek Čech je předním odborníkem v řadě oblastí obecné lingvistiky.

II.11 Návrh oborové rady na doplnění člena do zkušebních komisí pro SDZK a obhajoby disertačních prací pro studijní obor Románské literatury / Romance Literatures:

Mgr. Vojtěch Šarše, Ph.D.

Zdůvodnění:

Mgr. Vojtěch Šarše, Ph.D. od 1. 10. 2023 nastupuje na Ústav románských studií jako odborný asistent se specializací na frankofonní literatury. Jedná se o velmi nadějnou posilu katedry v oblasti vědy i výuky.

II.12 Návrh oborové rady na doplnění člena zkušebních komisí pro obhajoby disertačních prací pro studijní program Filozofie, obor Religionistika (tříletá a čtyřletá délka studia, český a anglický jazyk výuky):

Jean-Christophe Goddard

Zdůvodnění:

jedná se obhajobu Milana Kroulíka v režimu Cotutelle.

II.13 Návrh oborové rady na doplnění člena zkušebních komisí pro obhajoby disertačních prací pro studijní program Filozofie, obor Filozofie (tříletá a čtyřletá délka studia, český a anglický jazyk výuky):

Mgr. Jan Makovský, Ph.D.,

Mgr. Matěj Cibík, Ph.D.,

PhDr Hana Fořtová, Ph.D.

Zdůvodnění:

Mgr. Jan Makovský, Ph.D. a PhDr Hana Fořtová, Ph.D. jsou odborníci na Akademii věd, kde habilitace nejsou běžné. Jsou už domluveni oponenti kvůli jejich vzácné specializaci a my bychom chtěli, aby se mohli také zúčastnit v komisích daných obhajob. Mgr. Matěj Cibík, Ph.D.

je předním odborníkem na politickou filozofii s bohatou publikační činností v češtině i v angličtině pro mezinárodní publikum.

II.14 Návrh oborové rady na schválení nehabilitovného školitele pro doktorský studijní program Anglický jazyk:

Mgr. Kateřina Vašků, Ph.D.

Zdůvodnění:

Dr. Kateřina Vašků je přední odbornicí na poli anglické lexikologie a lexikální sémantiky. Svou specializací posílí sestavu školitelek a školitelů v doktorském studiu studijního programu Anglický jazyk.

II.15 Návrh oborové rady na schválení nehabilitovaného školitele pro doktorský studijní program Aplikovaná lingvistika se zaměřením na didaktiku jazyka:

Mgr. Jiří Jančík, Ph.D.

Zdůvodnění:

Návrh předkládáme především na základě aktuálního požadavku vedení projektu nově přijaté studentky Mgr. Adély Buriánkové. Ta bude absolvovat studium v podobě spolupráce Cotutelle s francouzskou univerzitou v Avignonu a je s Mgr. Jančíkem předběžně domluvena na školitelství. Kol. Jančík je odborným asistentem na Katedře francouzského jazyka a literatury Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy; do roku 2019 vyučoval v Ústavu románských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

II.16 Návrh oborové rady na schválení nehabilitovaného školitele pro doktorský studijní program Románské literatury / Romance Literatures:

PhDr. Josef Prokop, Ph.D.

Zdůvodnění:

PhDr. Josef Prokop, Ph.D. je špičkový odborník na starofrancouzskou a okcitánskou literaturu, který v brzké době zahájí habilitační řízení. Na FF UK máme dostatek školitelů na literaturu moderní a současnou, zatímco autory prací zaměřených na středověk a renesanci obvykle odkazujeme na fakultní medievisty. Bohužel nemáme k dispozici nikoho na okcitánskou poezii a trubadúrskou lyriku. S kolegou Prokopem dlouhodobě spolupracujeme (účast v grantech, komisích, společné konference), tak bychom ho rádi přivítali i jako školitele na našem pracovišti.

II.17 Návrh oborové rady na schválení nehabilitovaného školitele pro doktorský studijní program Sociologie, obor Sociologie (tříletá a čtyřletá délka studia, český a anglický jazyk výuky):

Mgr. Aleš Kudrnáč, Ph.D.

Zdůvodnění:

OR navrhuje převést studující Mgr. Markétu Spitzerovou od školitele doc. PhDr. L. Linka, PhD. na Mgr. Aleše Kudrnáče, PhD., a toho doplnit na seznam školitelů na FF UK.

II.18 Návrh oborové rady na schválení nehabilitovaného školitele pro doktorský studijní program Translatologie / Translation Studies:

David Mraček, Ph.D.

Zdůvodnění:

Oborová rada schválila dr. Davida Mračka jako potenciálního školitele doktorandů v oboru Translatologie / Translation Studies, protože se aktivně věnuje výzkumu, připravuje se na habilitaci a svým zaměřením (zejm. teorie překladu, tlumočení - angličtina, didaktika překladu) dobře doplňuje tým školitelů. Bude-li schválen jako školitel, ujme se doktoranda, který letos nastoupil (tlumočení ve zdravotnictví).

III. Akreditace

Ke schválení:

III.1 Akreditační výhled pro rok 2024

nový bakalářský studijní program Klinická lingvistika a fonetika

Podklady na intranetu VR FF UK.

III.2 Návrh habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem oboru Řecká a latinská studia

Podklady na intranetu VR FF UK.

III.3 Návrhy na změnu garanta studijních programů (mimo akreditace):

Název SP	Typ SP	Standardní doba studia	Jazyk výuky	Návrh na odvolání garanta SP	Návrh na jmenování garanta SP
Empirická a komparativní lingvistika	NMgr	2	cs	prof. Mgr. Václav Čvrček, Ph.D. ¹	doc. Mgr. Jan Chromý, Ph.D.

Zdůvodnění:

Ke změně dochází z důvodu návratu doc. Chromého z dlouhodobého pobytu v Německu a také z důvodu naplnění kvalifikačních požadavků (habilitace) doc. Chromým.

IV. Cooperatio

K projednání:

IV.1 Návrh na změnu zástupce koordinátora rady vědní oblasti Sociální a kulturní antropologie

doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D. et Ph.D. – odvolání

doc. PhDr. Petr Janeček, Ph.D. – jmenování

IV.2 Návrh na změnu členů rady vědní oblasti Sociální a kulturní antropologie

doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D. et Ph.D. – odvolání

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D. – jmenování

PhDr. Karel Šima, Ph.D. – jmenování

Zdůvodnění:

Ukončený pracovní poměr na FF UK v případě pana doc. Jakoubka.

Paní dr. Kreisslerová nominovaná na uvolněné místo stávajícího člena za doc. Janečka. Předpokládá se zahájení habilitačního řízení v roce 2024.

Dr. Šima je nominován za uvolněné místo v radě za Filozofickou fakultu za doc. Horského, který v radě vědní oblasti zůstává jako člen za FSV.

Podklady na intranetu VR FF UK.

V. Habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem

Ke schválení:

V.1 Návrh na změnu složení komise pro habilitační řízení pro habilitační řízení pana PhDr. Stanislava Doležala, Ph.D. pro obor Světové dějiny a obecné dějiny:

Habilitační práce:

The Reign of Constantine, 306-337. Continuity and Change in the Late Roman Empire.

Předseda:

prof. PhDr. Jan Bažant, CSc., Filozofický ústav AV ČR

Členové:

prof. PhDr. Tomáš Krejčík, CSc., Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Ústav pomocných věd historických a archivnictví

prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc., Historický ústav AV ČR

doc. PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D., Th.D., Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav světových dějin

prof. PhDr. Martin Wihoda, Ph.D., Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Historický ústav

Zdůvodnění:

Habilitační komise pro toto řízení byla původně schválená Vědeckou radou FF UK 16. 3. 2023. Vzhledem k potřebě významnější restrukturalizace komise (úmrť jednoho z původních členů a rezignace druhého člena) předkládáme nový návrh komise jako celek.

Podklady na intranetu VR FF UK.

V.2 Návrh pracovní skupiny pro hodnocení habilitační přednášky pana Daniela De Santise, Dott. Ric.

doc. Mgr. Josef Fulka, Ph.D.

prof. PhDr. Tomáš Nejeschleba, Ph.D.

prof. PhDr. Zbyněk Vybíral, Ph.D.

V.3 Habilitační řízení pana PhDr. Bc. Tomáše Svobody, Ph.D. pro obor Translatologie

V.3.1 Návrh pracovní skupiny pro hodnocení habilitační přednášky pana PhDr. Bc. Tomáše Svobody, Ph.D. pro obor Translatologie:

PD Dr. phil. Markus Giger, mimořádný profesor Univerzity Karlovy

doc. Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.

doc. Mgr. Lukáš Zádrapa, Ph.D.

Základní informace v příloze č. 1, teze přednášky v příloze č. 2, podklady na intranetu VR FF UK.

V.4 Jmenovací řízení paní doc. PhDr. Alenky Jensterle Doležal, CSc. pro obor Slavistika

V.4.1 Návrh pracovní skupiny pro hodnocení jmenovací přednášky paní doc. PhDr. Alenky Jensterle Doležal, CSc. pro obor Slavistika:

prof. PaedDr. Iva Málková, Ph.D.

prof. Mgr. Ondřej Pilný, Ph.D.

prof. PhDr. Eva Voldřichová - Beránková, Ph.D.

Základní informace v příloze č. 3, teze přednášky v příloze č. 4, podklady na intranetu VR FF UK.

VI. Vyhlášení výsledků hlasování

VII. Různé

Přílohy

Příloha č. 1

Cca v 10.30 hodin habilitační řízení pana **PhDr. Bc. Tomáše Svobody Ph.D.** pro obor **Translatologie**.

Komise:

Předseda:

prof. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D., Ústav romanistiky, FF, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Členové:

prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc., Ústav translatologie FF, Univerzita Karlova

doc. PhDr. Martin Djovčoš, Ph.D., Katedra anglistiky a amerikanistiky, FF, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovensko

Prof. Dr. Danuta Rytel-Schwarz, v důchodu

doc. PhDr. Gabriela Veselá, CSc., v důchodu

Oponenti:

prof. PhDr. Bohuslav Mánek, CSc., Katedra angl. jazyka a literatury, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové

doc. Simona Kolmanová, Ph.D., Katedra středoevropských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc., Katedra translatologie, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Habilitační práce:

Horizonty překladu: k teorii překladu Jiřího Levého

Téma přednášky:

Stylistické příručky a překladové pokyny v oblasti tzv. institucionálního překladu

Příloha č. 2

Jméno a příjmení s tituly: PhDr. Bc. Tomáš Svoboda, Ph.D.

Název habilitační přednášky:

Stylistické příručky a překladové pokyny v oblasti tzv. institucionálního překladu

Cílem přednášky je prezentovat výsledky konkrétního výzkumu a širší souvislosti týkající se stylistických příruček a překladových pokynů v oblasti tzv. institucionálního překladu. Osnova přednášky a těchto tezí je následující:

- A. institucionální překlad v kontextu translatologie;
- B. nástin dosavadního výzkumu pokynů a příruček v oblasti institucionálního překladu;
- C. desiderata v oblasti zkoumání stylistických příruček a překladových pokynů;
- D. výsledky výzkumu mezi institucemi v ČR ve srovnání se situací ve vybraných evropských státech;
- E. shrnutí a interpretace výsledků, omezení výzkumu a výhled do budoucna.

(A) V přednášce se budeme zabývat tzv. institucionálním (či institučním) překladem, anglicky Institutional Translation (INTN). Jedná se o dílčí vědeckou oblast translatologie, tedy vědy o překladu a tlumočení. **Institucionálním překladem** se běžně rozumí překladová činnost realizovaná v rámci institucí anebo pro ně, přičemž instituce bývají chápány různě – od nadnárodních po vnitrostátní, od komerčních po neziskové atd. Dílčí disciplína INTN se začala konstituovat relativně nedávno, avšak první vědecké texty k této speciální problematice se datují z konce 80. let 20. století. Translatologie disponuje a disponovala různými přístupy, které instituční kontext reflektují, a to i mimo specifickou oblast INTN. Pro literární překlad se v československé tradici jedná například o přístup J. Levého, u nějž tuto úroveň pragmatiky v překladu zastupují „redakce časopisu či nakladatelství, nebo jiní upravovatelé“ (Levý 1998, 195). A. Popovič zahrnuje pohled na instituce do svého modelu výzkumu dějin překladu (Popovič 1975). V mezinárodním pohledu pak jsou zde relevantní pojetí Touryho norem, teorie skoposu či tzv. manipulační škola. V oblasti INTN se za autory stěžejních prací považují K. Koskinenová, I. Mason, B. Mossop, Ch. Schäffnerová či E. Wagnerová.

(B) Pojmem **překladové pokyny a stylistické příručky**, anglicky translation manuals and styleguides (TM/SG), se rozumí materiály (např. různá ‚vademeca‘, pravidla, doporučení), které slouží k harmonizaci úzu dané instituce (srov. Bartoli 2016). Překladatelské týmy u evropských i dalších mezinárodních/nadnárodních institucí podobné zdroje používají běžně. V tomto rámci lze obzvlášť příznivě zkoumat sdílené překladatelské postupy a současné překladatelské normy jako preskriptivní složku praxeologie překladu. Význam TM/SG se ukazuje v tom, že používání takových příruček (jako prostředek standardizace) bylo dokonce označeno za jeden z charakteristických rysů institucionálního překladu (srov. např. Koskinen 2008). Rozlišují se různé typy příruček, např. týkající se procesního aspektu či jazykového aspektu; pravidla mohou být psaná i nepsaná, závazná i doporučená, nová i zastarávající; mohou se týkat různých výkonů – překladu, revize, korektury, posteditace strojového překladu (MTPE), dále např. terminologie či harmonizace formulací; mohou mít podobu výčtů, příkladového materiálu, ale též glosářů či překladových pamětí. Jednou z nejznámějších příruček relevantních pro překlad jsou *Pravidla pro jednotnou úpravu dokumentů*, vydávaná institucemi EU.

(C) Vrátime-li se k rovině INTN, ještě v r. 2008 K. Koskinenová poznamenala, že „problematika překladů v souvislosti s EU je v translatologii **prozkoumána jen málo**“ (Koskinen 2008, 27; překlad T.S., zvýraznění přidáno – tak i dále). Od té doby byla publikována řada statí, které otevírají nové problémové okruhy. Ch. Schäffnerová požaduje rozšíření výzkumu z oblasti evropských institucí na další typy institucí (Schäffner 2014, 509). Pokud pak jde právě o TM/SG, K. Washbourne uvádí, že

„stylistickým příručkám ... se dosud věnovala **nedostatečná pozornost**, a to i jako empirickému artefaktu, i jako překladatelské pomůcce používané v praxi“ (Washbourne 2012, 11).

(D) Mezi lety 2014 a 2016 jsme provedli několik výzkumů v oblasti INTN a TM/SG, jak v ČR, tak na mezinárodní úrovni. Pro **výzkum mezi institucemi veřejné správy v České republice** (srov. Svoboda 2016) bylo určeno šest institucionálních překladatelských oddělení (ministerstva, dále též GŘC, ČSÚ), jejichž představitelé byli v řízených rozhovorech dotazováni s cílem získat srovnatelné údaje o velikosti oddělení, struktuře, pracovních postupech, strategiích k zajištění kvality překladu atd. Kromě jiného bylo zjištěno, že tyto subjekty interně zaměstnávají jen poměrně malý počet překladatelů a že ve sledovaném období žádné z překladatelských oddělení systematicky nepoužívalo TM/SG, které by upravovaly jejich postupy a rozhodování v procesu tvorby, kontroly či odevzdávání překladů. Poznatky z této studie byly přeneseny na mezinárodní úroveň a byl realizován **výzkum v Belgii, Finsku, Francii, Německu, Polsku a Rakousku**. Zde se již jeví obraz různorodější, avšak v žádném případě jednotný (srov. Svoboda 2018).

(E) Na základě uvedeného zkoumání lze konstatovat, že mezi institucemi nepanuje jednota ve způsobu zpracování překladatelských zakázek, ani pokud jde o využívání TM/SG. Příručky a pokyny se sice zdají být poměrně častým prvkem určujícím překladatelskou činnost, avšak není tomu tak u všech typů institucí. Ukazuje se tak **nutnost přistupovat k problematice INTN diferencovaněji**, s větším rozlišením mezi typem zkoumaných institucí. Mezi **omezení výzkumu** patří relativně malý vzorek zkoumaných institucí a jejich odlišnost v mezinárodním srovnání. V obecnější rovině přináší výzkum TM/SG podstatné **implikace** pro • *teoretické zkoumání* (problematika předmětu a definice INTN), • *metodu* bádání v INTN (při explanaci výsledků analýzy překladů se neobejdeme bez přihlídnutí k TM/SG, jsou-li zavedeny), pro • *praxeologii* INTN (reflexe nad pokyny v oblasti MTPE či formalizací TM/SG pro účely automatizace překladu), • *praxi* institucionálního překladu (zavádění a uplatňování TM/SG) či • *vzdělávání překladatelů* (ve specializovaných seminářích se musí přihlížet k TM/SG). Velký **potenciál pro další** – i korpusově orientovaný – **výzkum** skýtá otázka, do jaké míry tyto zdroje skutečně určují překladatelskou činnost, tedy jaký je vztah mezi specifikacemi překladu na jedné straně a jejich realizací v translátu na straně druhé. Dále se ukazuje zřejmý potenciál pro analýzu a aktualizaci stávajících pokynů z pohledu stále častěji používaného strojového překladu.

Seznam použité literatury

- Bartoli, A. L. 2016. *Guides de rédaction et traduction dans le cadre de l'Union européenne*. Roma: CISU.
- Koskinen, K. 2008. *Translating Institutions. An Ethnographic Study of EU Translation*. Manchester: St Jerome.
- Levý, J. 1998. *Umění překladu*. 3. české vyd. Praha: Ivo Železný.
- Popovič, A. 1975. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran.
- Schäffner, Ch., Tcaciuc, L. S., Tesseur, W. 2014. Translation practices in political institutions: a comparison of national, supranational, and non-governmental organisations. *Perspectives* 22(4), s. 493–510.
- Svoboda, T. 2016. Quality in Institutional Translation in the Czech Republic: Strategies, Limitations, and Potential. In: Zehnalová, J., Molnár, O., Kubánek, M., eds. *Interchange between Languages and Cultures: The Quest for Quality*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 53–72.
- Svoboda, T. 2018. Institutional translation in national contexts. Quality assurance in governmental institutions across Europe. In: Poirier, É., Hernández, D. G., eds. *Business and Institutional Translation: New insights and reflections*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, s. 15–32.
- Washbourne, K. 2012. Translation Style Guides in Translator Training: Considerations for Task Design. *The Journal of Specialised Translation* 17, s. 2–16.

Příloha č. 3

Cca v 12:00 hodin řízení ke jmenování profesorem paní **doc. PhDr. Alenky Jensterle Doležal, CSc.** pro obor **Slavistika**.

Komise:

Předseda:

prof. PhDr. Miloslav Vojtech, PhD., Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislavě

Členové:

prof. PhDr. Petr Kaleta, Ph.D., Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita

prof. PhDr. Lubomír Machala, CSc., Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci,

prof. Dr. Alojzija Zupan Sosič, Filozofická fakulta, Lublaňská univerzita

doc. PhDr. Helena Ulbrechtová, Ph.D., Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

Autoři doporučujících dopisů:

Prof. dr. Zofia Tarajlo Lipowska, Univerzita v Vratislavě (Polsko)

Prof. dr. Marko Jesenšek, Univerzita v Mariboru (Slovinsko)

Prof. dr. Katja Mihurko Poniž, Univerzita v Nove Goricii (Slovinsko)

Prof. dr. Silvija Borovnik, Univerzita v Mariboru (Slovinsko)

Prof. dr. Irena Novak Popov, Univerzita v Lublani (Slovinsko)

Prof. dr. Božena Tokarž, Univerzita v Katowicích (Polsko)

Téma přednášky:

Postava Kreóna v dramatu o Antigoně slovinského dramatika Dominika Smoleho a českého dramatika M. Uhdeho

Příloha č. 4

Jméno a příjmení s tituly: doc. PhDr. Alenka Jensterle Doležal, CSc.

Název profesorské přednášky: **Postava Kreónta v dramatu o Antigoně slovinského dramatika Dominika Smoleho a českého dramatika M. Uhdeho**

Text tezí:

Starořecký mýtus o Antigoně se objevoval často v povalečné dramatice slovanských literatur. Zpravidla dramata kolísala mezi poetickými či filozofickými variacemi tohoto nadčasového mytu a alegorickými realizacemi.

Tématem přednášky je srovnání dvou her týkajících se postavy krále Kreónta v novodobých variacích na antickou předlohu o Antigoně ze šedesátých let dvacátého století: *Antigony* (1960) slovinského dramatika Dominika Smoleho (1929–1992) a hry *Děvka z města Théby* (1967) českého dramatika Milana Uhdeho (nar. 1936). Šedesátá leta představují v dramatice slovanských národů přelom, kdy drama, resp. divadlo v nově vzniklých socialistických státech poznamenal nový generační nastup. Obě hry byly napsány a inscenovány téměř ve stejném časovém období. Smoleho poeticko-filozofickou hru nastudoval slovinský avantgardní divadelní spolek Oder 57 (Jeviště 57) v roce 1960, a stala se nejdůležitějším a nejčastěji inscenovaným a interpretovaným slovinským dramatem po druhé světové válce. Oproti tomu Uhdeho satiricko-absurdní variace *Antigony* se hrála jen krátce v Národním divadle v Praze a Brně a po roce 1968 byla zakázána kvůli sovětské okupaci a nastupující normalizaci.

Ačkoliv mezi nimi žádná neexistuje žádná doložitelná souvislost, možné není ani ovlivnění, můžeme mezi nimi pozorovat intertextové souvislosti a shodující se podstatu filozofických myšlenek. Obě navazují na Sofoklovu hru a obě dramata byla hluboce ovlivněna Anouilhovou *Antigonou*. Obě hry také zakotvily své filozofické perspektivy v existencialismu a absurdním divadle (a tato označení se objevují i v pozdějších kritikách a analýzách).

V přednášce se soustředím na postavu Kreónta, který se v obou hrách stává hlavním antagonistou dramatických událostí, odhalujícím tragický konflikt mezi jednotlivcem a kolektivem. Otázky o životě, smrti, vztahu jedince ke společnosti a o smyslu jednání v obou dramatech řeší nejen *Antigona*, ale i *Kreón*. Jeho postava je spjata s říší zla a zpochybňuje *Antigonin* čin. *Kreóntova* osobnost je poznamenána protiklady a jeho činy, i jeho jazyk v obou hrách vyjadřují vnitřní rozpor mezi závazky ke státu a etickými požadavky.

Děj Smoleho filozoficko-poetického dramatu vychází ze starořeckého mýtu a je založen na filozofickém a mravním protikladu dvou protikladných pojetí chápání světa: ne jedné straně existuje svět čistých ideálů, za kterým stojí především *Antigona*, na druhé je banální, ale také pragmatický pohled na realitu, založený pouze na smyslovém vnímání, který zastupují král *Kréon*, *Haimón* a pragmatický filozof *Teireiás*. Překvapení vyvolalo nezvyklé dramatikovo rozhodnutí, že *Antigona* se na jevišti vůbec neobjeví a že se o jejím činu dozvídáme pouze v dialogů ostatních postav. Vliv existencialismu na toto drama zjišťovali četní teoretici a kritici: pohřeb *Polyneikův* je nejen pro *Antigonu*, ale i pro ostatní především volba, etické rozhodnutí. V dramatu dominuje *Kréon* jako vzor totalitárního vůdce a velkého manipulátora. V prvních interpretacích dramatu se zdůrazňoval *Kreóntův* rozpor mezi člověkem a státníkem, jeho tragický konflikt mezi ideály a povinnostmi. V nové interpretaci poukazují na to, že *Kréon* představuje říši zla už od samého začátku dramatu: jako pravý moderní manipulátor obratně používá jazyk jako prostředek manipulace a jde přes mrtvolu. Jeho forma manipulace je manipulace jazykem.

Smoleho *Antigona* (1960) má svou antigonovskou paralelu v dramatu Milana Uhdeha *Děvka z města Théby* z roku 1967, která patří mezi česká dramata absurda a pokračuje v linii Havlových dramát. Milan Uhde ztvárnil mýtus o Antigoně v politickém významu. Uhdeho antické Théby jsou více sociálně rozvrstvené než je tomu u Smoleho, a v obecné rovině jsou alegorií morální špíny ve společnosti spojené se zánikem civilizace, a především alegorií české situace před rokem 1968 a do značné míry anticipací pozdějších událostí. V tomto městě – na rozdíl od Smoleho nekompromisní idealistky Antigony – už neexistuje hrdina dost silný na to, aby naplnil tragický úděl. Obětává a morální Antigona se v takovém městě mění na děvku a akt pohřbu v tomto absurdním světě už není možný. Zde je Kreón ukázán jako stárnoucí vladař, který chtěl zachránit společnost, ale ztratil při tom svou mravní sílu. U čtenářů/diváků vzbuzuje jen soucit jako prototyp vůdce, který to myslel dobře, ale svůj historický prohrál. Antigona jde také v jeho stopách a na konci také ztrácí svou tvář a idealismus. Na konceptuální úrovni je to zlo ve společnosti, které ničí lidskou tvář Kreóna i Antigony.

Ve Smoleho hře dominuje Kreón jako vládce zla a toto zlo vyvažuje hlavní hrdinka Antigona, která chce konat dobro, chce provést morálně správnou věc. V Uhdeho hře nemáme žádné protagonisty ani antagonisty, jednotlivci jsou de facto nedůležití. Akce už není možná, všechny osoby jsou zadušeny zvrácenou společností a všechny pokusy o změnu, tedy i pohřb Polyneikův vyznívají do prázdna. Kreónův pokus byl marný a následuje ho marný pokus Antigony: člověk je jen loutkou na jevišti dějin.

Postava Kreóna v obou dramatech je pozoruhodná i politickými konotacemi: jeho problém lze interpretovat jako typický problém socialistického vůdce. V nových variantách mýtu reflektuje pravdu o odcizeném člověku a jeho vztahu ke společnosti nejen postava idealistky Antigony, ale i postava Kreóna, oba antagonisty jsou prototypem rozporuplné existence. Co obě dramata spojuje, je zvláštní pozornost věnovaná individuální a jedinečné lidské zkušenosti v totalitárních společnostech. Nové podoby lidského údělu vznikly v reakci na anonymizační tlaky v masových a totalitních společnostech. Závěrem lze dodat, že ve středoevropském prostoru v 60. letech 20. století oba dramatikové obohatili literaturu o nový model dramatu vzešlý ze starořeckého mýtu.